

Eighth International Symposium on Ancient Greek Drama. Ed. NICOS SHIAFKALIS, Nicosia 2005, 355 s.

Kyperská symposia věnovaná antickému dramatu mají díky prof. N. Shiafkalisovi a jeho spolupracovníkům dlouhou tradici. Symposia se pravidelně konají začátkem září v půvabné lokalitě Droushia rozprostírající se nad Pafem a jsou tam zváni nejen badatelé klasičtí filologové, ale i divadelní vědci, příp. režiséři a dramaturgové zabývající se problematikou uvádění antických divadelních her v současnosti. Téma symposia bývá každoročně určeno předem, všechny přednášky pak pravidelně vycházejí dvojjazyčně (novorecky a anglicky) v reprezentační publikaci. Protože jsem se sama zúčastnila šestého symposia v r. 2000, mohu na základě vlastní zkušenosti pochválit vzornou organizaci zmíněných setkání, kde je zajištěno i simultánní tlumočení. V Droushii se koná rovněž pravidelná „Letní škola“ antického dramatu pro studenty klasické filologie a mladé divadelníky z celého světa, kteří kromě přednášek a seminářů nacvičují v jejich vlastním pojetí řecké tragédie či komedie a nejlepší z nich pak každý večer během symposia předvádějí ve starém řeckém divadle v Pafu nejen účastníkům symposia, ale i zájemcům z řad široké veřejnosti. Některé interpretace snad mohou překvapit (vzpomínám si, jak např. v jedné Euripidově tragedii v podání, tuším, maďarských studentů, dorazili Achajové k Tróji na skútrech), všichni se však výborně baví. Vedle studentských souborů pak je možnost shlédnout ve stejném romantickém prostředí antického divadla v Pafu i několik antických dramát v podání renomovaných profesionálních souborů nejen z Řecka, ale i z jiných evropských zemí.

Publikace, o které chci na tomto místě referovat, přináší materiály z osmého symposia, které se konalo od 3. do 6. září r. 2004 a bylo u příležitosti výročí 2500 let od narození Sofoklea zaměřeno právě na problematiku Sofoklea a jeho vlivu na současné divadlo. Na str. 1–183 jsou všechny referáty včetně bibliografických údajů publikovány v nové řečtině, v druhé části publikace, na str. 193–355, je pak uvedena verze anglická.

Symposium organizoval za podpory kyperského ministerstva školství a kultury Cyprus Centre of the International Theatre Institute v čele s prezidentem, filologem a dramatikem prof. Christakisem Georgiou.

Celkem sborník obsahuje 14 příspěvků; jde o tzv. klíčové referáty přednesené na symposiu, vedle toho vystoupilo několik dalších odborníků se svými příspěvky až v diskuzi.

Z přítomných badatelů jich bylo 5 z Kypru, 2 z Řecka, 2 z Velké Británie, po jednom z USA, Belgie, Německa, Chorvatska, Austrálie, Egypta a Libanonu. V rámci Symposia byla předvedena adaptace Sofokleovy *Antigony* od ředitelky Národního divadla v Litvě B. Marcinkeviciové.

Ne náhodou sborník zahajuje obsáhlá studie (193–213) o Sofokleově pouti k současnému řeckému divadlu, jejímž autorem je Th. Grammatas z Athénské university. V chronologickém pořadí jsou zkoumány Sofokleovy tragédie na moderní řecké scéně, jednotlivé hry jsou rozděleny podle mytologických okruhů, přičemž autor své závěry přesně dokumentuje. Když se obdivujeme velkému počtu inscenací, tu Th. Grammatas ještě připomíná, že do jeho výčtu nejsou zahrnuty inscenace Aischyla a Eurípida. Tuto velmi instruktivní stať bych mimo jiné doporučovala zvláště studentům staré a nové řečtiny, pro které může být Grammatasova studie zvláště inspirativní.

Klasičtý filolog a literární teoretik z University v belgickém Ghentu F. Decreus pojímá svůj příspěvek ještě širěji a zabývá se Sofokleovými tragédiemi na současné scéně obecně (240–257). Závěr, k němuž dospívá, vyjadřuje již podtitul studie, který zní „One of the many Stories which have determined our Western cultural Identity“. Závažná přednáška se soustřeďuje kolem následujících základních téz: 1. Západní dědictví: tragická zkušenost jako základní kámen naší kulturní identity. 2. Tři velké kulturní procesy týkající se tragického. 2.1. Přitažlivost obřadů. 2.2. Objevení multi-, inter-, trans- a ultrakulturního divadla. 2.3. Postmoderní a postdramatická tragédie.

J. Michael Walton z University v Hullu ve Velké Británii nazval svou přednášku „Comfortable up here, comfortable down there“ (214–226). Autor mimo jiné upozorňuje, jak se zvláště v posled-

ních letech literární kritici přou o to, zda vskutku důkladná znalost spisovatelova života zvyšuje stupeň porozumění uměleckému dílu a táže se, do jaké míry např. poznání geografického prostředí, v němž žili Ibsen či Čechov, napomáhá hlubšímu proniknutí do jejich dramát? Co Strindberg, Syne či O'Casey? A co teprve autoři antičtí? Walton je přesvědčen, že musíme co nejvíce studovat i jejich biografie; pokud jde o Sofoklea, vychází z jeho kompilačního *Života* (srov. M. Lefkowitzovou) a hledá vnější důvody k sepsání jednotlivých her (dává např. zapravdu B. Knoxovi, podle něhož k složení *Antigony* mohly básníka mimo jiné vést i nepohřbená těla z války; speciální pozornost Walton věnuje Sofokleově poslední tragédii a nachází paralely mezi Oidipovým vztekem na Polyneika a tragikovými problémy s vlastním vnukem).

Několik příspěvků je věnováno – podobně jako příspěvek první – Sofokleovým ohlasům v konkrétně vymezených oblastech. Tak vlivem Sofoklea na současné divadlo v Evropě i v arabském světě se zabývá v jediné francouzsky psané studii E. Lahoud z University v Libanonu (277–291). Zvláště pokud jde o arabské inscenace, představuje tato přednáška pro většinu z nás cenné a zajímavé poučení, neboť ne vždy je předkládaný materiál dostupný.

Podobně je tomu i s materiálem, který tvoří jádro článku L. Hardwickové z Open University ve Velké Británii, v němž se pojednává o Sofokleovi na scénách „post-koloniálních zemí“ (258–276). Badatelka ukazuje, jak ve zmiňované produkci zaujímají přední místo hry vyjadřující „protest“, „poznání“, „aspiraci“. Je obdivuhodné, jaký přehled získala tato klasická filoložka nejen o divadelní produkci v africké a karibské oblasti, ale i o tamních politických trendech.

Bohatý materiál měla k dispozici M. Papapetrou Miller z kyperské university pro svou studii o vlivu Sofoklea na francouzské divadlo (299–305). Adaptace antických her od takových mistrů jako byli Cocteau, Anouilh, Sartre atd. atd., které tolik okouzly starší generace, budou jistě zdrojem obdivu i pro generace mladší a nejmladší.

Heinz-Uwe Haus, známý teatrolog německého původu – mimo jiné velký znalec B. Brechta – působící na universitě v Dalaware v USA, se soustředil na Sofokleův vliv na současné divadlo čili „Sharing of Responsibility“ (340–351). S erudicí autorovi vlastní se snaží odpovědět na otázku, proč jsou Sofokleovy tragédie tak závažné pro dnešního diváka stejně jako v antice, kdy byly nutnou součástí dobré občanské výchovy. Co je důvodem toho, že až dodneška formují myšlení „západního“ světa?

Speciálně na Filoktéta v moderní řecké literatuře (Y. Ritsos a V. Ziogas) se zaměřil Řek G. Mikellis (333–339). Mimo jiné připomíná, že Ritsos napsal svou hru o Filoktétovi v r. 1975, tedy rok po pádu diktatury, kdy měla Neoptolemová slova „Nový vítr vane do Řecka, bez těchto militaristů“ (Ritsos s. 52) svůj signifikantní význam, stejně jako básníkův projev na Mezinárodní konferenci o antické tragédii, konané v r. 1990 v Delfách o tom, že „...mýtus pokračuje v ovlivňování a determinování našich činů“ (337). S těmito slovy Mikellis plně souhlasí.

Costas E. Hadjistephanou z Kypru, profesor na athénské universitě, se v rámci tématu Sofokleův vliv na současné divadlo zabývá *Elektrou*, jak ji prezentují A. Kouros a Kypros Chrysanthis (319–326). Prof. Hadjistephanou ukazuje, že v nových podáních dávného příběhu je láska s to vytlačit nenávisť a mstu. Sám autor studie však tuto tezi považuje spíše za „desideratum“ než za realitu.

Lásce a věštbám u Sofoklea se věnoval E. Chandriotis z Kypru (306–318). Jeho fundovaný a zajímavý příspěvek opatřený celou řadou ukázek (rovněž v anglickém překladu), vychází z důkladné analýzy *Antigony*, *Trachiňanek* a *Filoktéta*.

Několik přednášek se soustředilo na přesně vymezenou užší konkrétní tematiku: Tak M. Ewans z university v New Castlu v Austrálii se zabýval (227–239) námětem „vítězícího osudu“ v opeře Oidipús od rumunského skladatele G. Enescu (1881–1955), který napsal libreto v úzké spolupráci se skladatelem E. Flegem (1874–1963).

Krátké, ovšem velmi inspirativní, je zamyšlení Zarifa Senera z Kypru o „svobodě a moci“ (292–298). Autor zkoumá Sofokleovu *Elektru* a hru tureckého dramatika jménem Orhan Asena, jehož drama z r. 1982 nese v angličtině název *Living the Death*. Z. Sener zdůrazňuje, že tak jako antičtí

dramatikové měli při psaní svých tragédií na mysli některé konkrétní politické představitele, tak je tomu i v současné dramatické produkci. Aktuální jsou Senerovy úvahy o nutnosti nakládat se svobodou i dnes velmi opatrně, neboť jde o pouhou podmínku „for power to be exercised“ (297). Přednáška končí otázkou: „Freedom or Power?“ (297).

Zcela aktuální produkcí se zabývá i Němec D. Raddatz, když srovnává, jak stejně u Sofoklea jako i u H. Müllera (nar. 1929) přináší smrt strádání i osvobození (327–332). Müller, žák Brechtův, napsal již v r. 1950 báseň o Filoktétovi, v r. 1964 pak dokončil stejnojmenné drama. Hra je vysoce politická (dramatik byl v r. 1961 v NDR prohlášen za bucharinovce a trockistu) a izolaci jedné části Německa srovnává s osudy Filoktéty. I když bychom s některými ojedinělými vývody mohli polemizovat, zajisté musíme dát Raddatzovi za pravdu, když říká, že kulturní úroveň společnosti je mimo jiné determinována i tím, jak zachází se svými mrtvými (srov. 331).

Konečně čtenáře zajímavajícího se o moderní divadlo nepochybně zaujme i krátký příspěvek o Sofokleovi na scéně divadla litevského (352–355), jehož autorkou je Birute Mar.

Symposium prokázalo, jak vliv Sofokleových tragédií plnou silou pokračuje neustále od antiky až do dneška. Během této dlouhé cesty byl Sofoklés milován a znovu přetvářen až vtiskl výraz realitě současné, jak to můžeme sledovat nejen v dramaturgii evropských kulturních tradic, ale dokonce i v arabském i postkoloniálním světě. Ve 20. století pak byly ve zvláštní oblibě především Sofokleovy tragédie Oidípús a Antigoné, přestože se hlavní problémy dnešní společnosti již tolik nekoncentrují na individuální osobnost.

Tento přehled jednotlivých příspěvků, pronesených na sympoziu v Droushii v září r. 2004 si nekladl za cíl – a ani to nebylo možné – důkladně přiblížit každou z uvedených studií, chtěla jsem však upozornit nejen na to, jak pečlivou pozornost věnovali pořadatelé celé akci, ale především jsem chtěla zájemce o jednotlivé problematiky seznámit s předloženým materiálem (škoda, že ojediněle některé články nemají uveden bibliografický přehled) i s hlubokými úvahami a zamyslením nad tím, jak je rovněž dnešnímu současnému 21. století nutně zapotřebí – nechce-li podlehnout civilizačním chorobám moderního světa – aby se neustále k řeckým klasikům vracel. Věřím, že publikace jako celek (ale i její jednotlivé studie), může být pro celou řadu zájemců poučením i inspirací v jejich další aktivitě na poli antického i světového dramatu.

Dagmar Bartoňková

Hellenika von Oxyrhynchos. Herausgegeben, übersetzt und kommentiert von **RALF BEHRWALD.** Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005, 128 s. ISBN 3–534–18500–5.

Oxyrhynchos, lokalita ležící ve středním Egyptě, byla za ptolemaiovského období sídlem silné řecké kolonie; měla své divadlo, gymnasion a pěstovala čilé kulturní styky s Alexandrií. V moderní době zde archeologové odkryli rozsáhlý archív s tisíci řeckých papyrů, které jsou dobře konzervovány horkým vzduchem a pískem pouště. Literární texty, tzv. papyry z Oxyrhynchu, nás obohatily nejenom o doposud neznámá díla slavných řeckých básníků i prozaiků, jako byli např. Alkaios, básnička Sappfó, dále Sofoklés, Euripidés, Aristotelés a jiní, ale např. i o celou řadu zlomků doposud neznámých románů – z posledních nálezů uvedme fragmenty tzv. románu o Sesonchósisovi, o Ioláovi (někteří badatelé jsou přesvědčeni, že předlohou tohoto románu bylo Petroniovo dílo Satyricon), tzv. řecká předloha latinského románu *Historia Apollonii regis Tyri* (jde o fragmenty, o nichž jsme již přinesli v minulosti zprávu právě na stránkách SPFFBU, řada E).

Literárních textů na papyrech z Oxyrhynchu je tak velké množství, že stále ještě nebyly zdaleka všechny publikovány. Tím spíše potěší vydání dalších textů z Oxyrhynchu, které pořídil pracovník univerzity v Bambergu, Ralf Behrwald. Papyry pocházejí z 1. – 2. stol. n. l. a tentokrát jde o pozdější opisy jinak ztracených textů děl řeckých historiků, které byly nepochybně pokračováním líčení peloponéské války od samotného Thúkýdida. Po důkladném prostudování těchto papyrů